

Jerzy J. Parysek, Lidia Mierzejewska, *Życie miasta: studium Poznania*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, t. 1-2, Poznań 2013-2014, ss. 275 i 404.

Omawiana praca składa się z dwóch tomów: *Miasto i jego mieszkańcy* (Studia i Prace z Geografii i Geologii nr 36, Poznań 2013, ss. 275), oraz *Infrastruktura miejska* (Studia i Prace z Geografii nr 45, Poznań 2014, ss. 404). Oba tomy, aczkolwiek wydane oddzielnie i z formalnego punktu widzenia niebędące całością, pod względem merytorycznym tworzą całość, co zresztą Autorzy zaznaczyli w zakończeniu tomu pierwszego i we wprowadzeniu do tomu drugiego. Należy sądzić, że takie – holistyczne – ujęcie jest uzasadnione dla pełniejszej oceny każdego z tomów i wypuklenia szczególnych wartości w ich zestawieniu. Wartości te opierają się na przyjętej przez Autorów przesłance, iż życie miasta jest życiem jego mieszkańców tocącym się w danej infrastrukturze miejskiej. W zależności od stopnia zharmonizowania poszczególnych elementów organizmu miasta, a także zsynchronizowania rytmów życia można oceniać zrównoważenie miasta jako środowiska życia mieszkańców oraz wskazywać ogniska konfliktów, ich charakter i przyczyny.

W pierwszym tomie pracy Autorzy przedstawili rytmy życia mieszkańców Poznania. Są to rytmy dzienne, całodobowe, miesięczne, roczne, a niekiedy też wieloletnie. Są one związane z fizycznym funkcjonowaniem organizmu człowieka (sen, wypoczynek, konsumpcja), z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego (zakupy, prace domowe, korzystanie z usług) oraz z życiem zawodowym (praca, nauka) i społecznym (różnego rodzaju aktywności, m.in. takie jak działalność charytatywna). Rytmy te zostały określone na podstawie przeprowadzonych przez Autorów ankiet dotyczących aktywności 1009 osób zamieszkałych w Poznaniu w 2012 r. Wielość dziedzin i rodzajów aktywności sprawiła, że Autorzy musieli dokonać wyboru i skoncentrować się na tych kategoriach aktywności, które w życiu człowieka (mieszkańca miasta) uważa się za najważniejsze, co jednak nie do końca ustrzegło ich od uchybień, ponieważ prezentacja aktywności zawarta w pracy może z jednej strony razić nadmierną i nużącą szczegółowością, a z drugiej – można dostrzec braki, jak np. pominięcie głębszej analizy korzystania z usług medycznych. Generalnie wszakże prezentacja rytmów życia mieszkańców Poznania daje bogate, interesujące i oryginalne informacje. Dotyczą one – oprócz konwencjonalnych dziedzin i form zaspokajania potrzeb – szczególnych rodzajów działalności, takich np., jak praktyki religijne i działalność charytatywna. Badanie jest dostosowane do cech właściwych współczesnemu miastu, co wyraża nie tylko dobór analizowanych aktywności (np. korzystanie z usług bankowych), lecz także stosowane zabiegi metodyczne (dobór badanej grupy mieszkańców bez uwzględniania obowiązku meldunkowego).

Tom drugi zawiera prezentację i oceną infrastruktury miasta Poznania. Jak wiadomo, infrastruktura jest pojęciem bardzo pojemnym. W klasycznym ujęciu traktuje się ją jako system, złożony z dwóch podsystemów: z infrastruktury technicznej i z infrastruktury społecznej. Autorzy, odwołując się do tych ujęć, tworzą na potrzeby swych badań nowe poszerzone pojęcie infrastruktury miejskiej i przyjmują, że obejmuje ona nie tylko to, co mieści się w klasycznych pojęciach infrastruktury technicznej i infrastruktury społecznej, ale też to wszystko, co znajduje się w granicach miasta, a co umożliwia i ułatwia szeroko rozumiane współczesne życie mieszkańców. Autorzy łączą zatem infrastrukturę miejską (jej zakres i charakter) z zakresem i rodzajem potrzeb mieszkańców, które powinny zostać zaspokojone w lokalnym (czyt. miejskim) środowisku życia.

Na podstawie bogatego materiału statystycznego, pochodzącego głównie z dwóch źródeł (tj. z Urzędu Miasta Poznania oraz z badań własnych) i uzupełnionego dodatkowymi dostępnymi informacjami, Autorzy przedstawili aktualny (badania były przeprowadzone w latach 2011-2014) stan infrastruktury, przeanalizowali ten stan i ocenili go, mając na uwadze różne – odpowiednie dla danej dziedziny – mierniki i kryteria. Na przykład w dziedzinie transportu uwzględniono drogi, sieci, tabor, rodzaje sposobów (środków) przemieszczeń; w infrastrukturze mieszkaniowej – powierzchnię mieszkań, liczbę izb; w szkolnictwie, kulturze, sporcie – obiekty, instytucje. Są to ujęcia ilościowe. Charakterystyk i ocen jakościowych brakuje, aczkolwiek Autorzy są świadomi ich znaczenia. Wyraża to np. wskazanie walorów mieszkań w domach jednorodzinnych i wielorodzinnych (blokach), co jednak w pracy bardziej opiera się na rozważaniach teoretycznych niż na egzemplifikacji dotyczącej miasta Poznania.

Prezentacja stanu i organizacji infrastruktury zwięziona jest w pracy analizą dostępności infrastruktury. Autorzy wyróżnili dostępność realną (istnienie określonych instytucji, obiektów, urządzeń infrastruktury) oraz dostępność przestrzenną i czasową. Analiza dostępności infrastruktury daje interesujące wyniki. Może nie zawsze są one odkrywczе, często bowiem brzmią identycznie jak odczucia przeciętnego mieszkańca Poznania, ale również często te odczucia wzbogacają i wskazują źródła oraz przyczyny istniejącego stanu. Rzecz jasna ze względu na złożoność problematyki Autorzy nie mogli opisać wszystkich aspektów dostępności infrastruktury. Pominęli np. sprawę dostępności ekonomicznej, tj. finansowych możliwości korzystania z infrastruktury, co jest zagadnieniem ważnym, ale wykraczającym poza obszar badawczy prac z dziedziny geografii.

Praca nasuwa – oprócz wielu spostrzeżeń szczegółowych, w tym zapewne elementów dyskusyjnych, zależnych od konkretnych poszukiwań i zainteresowań czytelnika – kilka refleksji ogólnych. Na trzy z nich warto, jak należy sądzić, zwrócić uwagę, a to w związku z odniesieniem wartości pracy do specyfiki współczesnych procesów rozwoju miast i życia ich mieszkańców.

Refleksja pierwsza dotyczy wartości pracy w kontekście aktualnego dorobku literatury przedmiotu. Wiadomo, że miasto jest złożonym wytworem działalności człowieka i z tej przyczyny stanowi przedmiot badań realizowanych w różnych dziedzinach wiedzy. Tematyką miasta zajmują się nie tylko urbaniści, geografowie i socjologowie, lecz również przedstawiciele nauk technicznych, ekonomicznych, przyrodniczych, medycznych, prawnych, politycznych i zapewne jeszcze innych, mających swój udział w ujęciach inter- i multidyscyplinarnych. Do badań skłania złożoność sytuacji społeczno-gospodarczej krajów, regionów i miast na przełomie XX i XXI w. oraz intensywność zachodzących tu zmian, zwłaszcza w państwach, gdzie nastąpiła transformacja ustrojowa. W efekcie zaistniał już dość liczny zbiór prac dotyczących problemów miasta w ogóle, a w tym miasta Poznania. Omawiane tu dzieło dobrze się w ten zbiór wpisuje. Nie tylko go uzupełnia, ale w określonym stopniu wzbogaca, przede wszystkim przez współczesną, dostosowaną do aktualnych warunków wykładnię miasta jako środowiska życia mieszkańców, ze wskazaniem tak ważnych jego atrybutów, jak rytmy życia ludzi i z podaniem podstaw harmonijnego funkcjonowania, stanu i dostępności infrastruktury miejskiej. Dla kolejnych prac, które zapewne będą się pojawiać na temat miasta w różnych dyscyplinach naukowych, może to być ważną przesłanką porządkowania procesów badawczych i syntetyzowania wyników, a więc ulepszania podbudowy teoretyczno-metodycznej tych prac.

Druga refleksja wiąże się z poznawczymi wynikami pracy. Wyniki pracy o charakterze poznawczym to przede wszystkim identyfikacja rytmów aktywności mieszkańców oraz przedstawienie warunków życia zdeterminowanych stanem i dostępnością infrastruktury. Poznawcze wyniki pracy mogą zainteresować badaczy, którzy chcieliby podejmować analogiczne studia nad innymi miastami (m.in. w celach porównawczych) oraz naukowców z różnych dyscyplin dążących do pełnego zobrazowania miasta Poznania (np. pod kątem stworzenia jego współczesnej monografii). Wyniki mogą być też interesujące dla „zwykłego” czytelnika, który chciałby dowiedzieć się, jak wygląda codzienność przeciętnego mieszkańca Poznania i porównać ją do swojego rytmu dnia i swoich odczuć odnośnie do uciążliwości życia w mieście oraz (miejmy nadzieję) obszarów lub zjawisk dających powody do satysfakcji. Praca może tu zachęcić do refleksji, a nawet inspirować określone działania mieszkańców i w konsekwencji służyć generowaniu i umacnianiu aktywności obywatelskiej. Wyniki pracy mogą znaleźć się ponadto w obszarze zainteresowań podmiotów gospodarujących, i to podmiotów o różnym charakterze działalności, od obsługi codziennych i sporadycznych potrzeb mieszkańców poczynając, poprzez tradycyjne usługi ponadlokalne, głównie z dziedziny oświaty, kultury i ochrony zdrowia, a na szczególnych wydarzeniach o zasięgu krajowym i międzynarodowym kończąc (imprezy targowe, naukowe, kulturowe, sportowe). Wszystkie te działania składają się na rytm życia miasta, wymagają więc uwagi i troski w dążeniu do równowagi funkcjonowania miasta jako środowiska życia mieszkańców.

I wreszcie (a może – przede wszystkim), wyniki pracy można zarekomendować władzom samorządowym i innym organom administracji publicznej. Autorzy podjęli próbę sformułowania propozycji, które mogłyby być wskazówkami konkretnych działań w kierunku poprawy infrastrukturalnych warunków życia mieszkańców. Można tym propozycjom przypisać cechę subiektywności, ale generalnie biorąc – logicznie wywodzą się one z przeprowadzonej analizy i według mojego stanu wiedzy harmonizują z rezultatami innych badań dotyczących Poznania. W pracy podjęte są próby uwzględnienia kohezyjnych ujęć, np. wskazanie powiązań rytmów życia mieszkańców z kierunkami przemieszczeń, które są badane na użytek inwestycji i organizacji trans-

portu miejskiego. Praktyczna użyteczność wyników omawianej pracy zależy od systematycznego włączania ich w proces prac nad planowaniem rozwoju miasta i konsekwentnego uwzględniania przy konkretyzowaniu zadań i wskazywaniu (wyborze) priorytetów.

Trzecia refleksja, która nasuwa się na tle omawianej pracy, dotyczy ujęcia życia miasta w jego otoczeniu przestrzennym. Nie można powiedzieć, że Autorzy zupełnie ten aspekt pominęli. W pracy są bowiem wskazane i omówione m.in. takie obiekty infrastruktury, które mają siedzibę w Poznaniu, a z powołania służą szerszemu otoczeniu, jak urzędy administracji poznańskiego powiatu ziemskiego i władz województwa wielkopolskiego oraz jednostki sądownicze, prokuratorskie, bezpieczeństwa publicznego, celne. Uwzględnienie ich w badaniu, a także przyjęcie wspomnianej wyżej zasady, że badaniem obejmuje się mieszkańców bez uwzględnienia obowiązku meldunkowego, dowodzi, iż Autorzy nie traktują miasta jako organizmu zamkniętego i wyizolowanego. To jednak, co zawiera omawiana praca, jest dalekie od pełnego zobrazowania relacji miasta z obszarem okalającym.

Sprawa jest złożona i nietatwa do badań, ale bardzo ważna dla przyszłości miasta. Poznań jest rdzeniem aglomeracji, jest miejscem pracy, nauki, zaspokajania różnego rodzaju potrzeb mieszkańców obszarów otaczających. Infrastruktura miejska służy więc temu otoczeniu, a otoczenie służy miastu – głównie przez zasilanie rynku pracy, ale również przez tworzenie warunków rekreacji i wypoczynku oraz przez szeroko rozumianą konsumpcję usług z terenu miasta. Na to wszystko nakładają się skomplikowane procesy przemieszczeń stałych (zmiana miejsca zamieszkania) i bieżących (dojazdy) z całą złożonością zjawisk suburbanizacji. Procesy te są intensywne i chyba trudno zakładać, aby w najbliższej przyszłości uległy osłabieniu, mimo uciążliwości z tym związanych, odczuwalnych zresztą zarówno po stronie Poznania, jak i po stronie otoczenia.

Potrzebna jest intensyfikacja prac nad kompleksowym ujęciem aglomeracji poznańskiej, obejmującym aspekty rzeczowe, finansowe, organizacyjne, przestrzenne i czasowe życia mieszkańców Poznania wraz z określonymi obszarami otaczającymi, funkcjonalnie z miastem powiązanymi. Podstawowe kroki już w tym kierunku zrobiono poprzez realizację projektu badawczego „Funkcjonowanie i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej” oraz przedstawienie wyników w dokumencie „Strategia rozwoju” (Centrum Badań Metropolitalnych UAM, Poznań 2011). Teraz niezbędna jest konkretyzacja zadań, z weryfikacją i być może aktualizacją dotychczasowych ustaleń. Do tego zaś potrzebne mogą okazać się dalsze systemowe badania obszaru aglomeracji. Kierunek i zakres niektórych z takich badań oraz ich podstawy teoretyczno-metodyczne można by wyprowadzić z treści omawianej tu pracy.

Lucyna Wojtasiewicz